

एक न्हंय - कागदा वेल्यान काळजांत पावतकीच बंदुमा कामत

नहं य आनी जीण हांचो संबंद सामको लार्णिचो. न्हंय आनी मनशाची कूड हातुंत समानता आसा. न्हंयंत उटक तर्शेच कुडींत रात. दोनूय प्रवाहूच, फ्रॅक्टल बायोलॉजी ही गणीतशास्त्राची एक शाखा. न्हंयांच्या प्रवाहांची रचणूक आनी मनशाचे कुडींतल्या रात व्हांवन व्हरपी शिरांची रचणूक एकेच भाशेन आसता हें ही शाखा दाखोवन दिता. 'रुशीचे कूळ आनी न्हंयचे मूळ' खंय तें विचारूक जायना. मनशाचेच कुडींतल्या राताचें मूळ खंय, स्रोत खंय?

चितन केल्यार अशें दिसता, आमी ल्हान-सान न्हंयोच कुडींत घेवन जल्माक येतात. म्हणुनूच आमकां न्हंयाची चड ओड. हेंच कारण आसूक जाय, मनीस जातीच्या उत्कांतीच्या ७० लाख वर्सात आमी मनीस न्हंयो सोदीत सोदीत दयविक्लेर पावले. मनशाची सांस्कृतीक उत्कांती आनी उदरगत धा ते बारा हजार वर्साची. पोरण्यांतर्लीं पोरणीं पाशाणाचीं शस्त्रां, आवतां दोन - अडेच लाख वर्सा पयर्लीची. तिंवूय चडर्शीं खंयच्या न्हंय खंयच्या न्हंयांच्याच देगणांत मेळटात. देड लाख वर्सा पयर्लीच्या मनशाक नौकानयन समजताले. उदकांत पडल्यार हातपांय हालोवन पेंवपाची कलाय मनशान खूब आर्द्दी सावन शिकून वेतिल्ली. म्हणून सांस्कृतीक उत्कांतीचे वाटे वयलो मनीस न्हंयक तसो भियेदंक ना... ताणे न्हंयांचेर मोगूच केला. सामकी सुकून गेली तरी तिचे तडी वेलो मनीस खर्शेलो, निर्शेलो ना. न्हंय हुवारांत फुगली, मदांध जाली, तड फोडून व्हांवक लागली तरीय मनीस भियेवंक ना. तो जाणा आशिल्लो, हुवार सासणाचो नासता.

...न्हंयांचो असो रूप-रंग पळळयत तिचे देगेर आनी देगणांत भव्य-दिव्य संस्कृतायो उब्यो जाल्यो. न्हंयो आनी मनीस जातीची उत्कांती, न्हंयो आनी संस्कृती, न्हंयो आनी धर्म, अध्यात्म, तत्त्वगिन्यान, न्हंयो आनी सैमीक सांखळ, न्हंयो आनी आमचीं तीर्थक्षेत्रां, शारां, बंदरां, न्हंयो आनी

कला, साहित्य, संगीत, न्हयो आनी आमचो सगळोच इतिहास वेगळो काढूक जावचो ना.

...भौगोलीक - भौमितीक परिमाणांनी, आंकड्यांच्या, संख्याशास्त्राच्या फास्क्यांनीच न्हयांक बंदिस्त करप म्हब्यार न्हयचे भाशेचे अज्ञान. न्हयची भास म्हब्यार कितें तें न्हयचो अणभव खोलायेन घेतिल्यांकूच होलमता. ही न्हयची भास वाचपाक डॉ. कल्याणरमण सारको अर्थशास्त्रज्ञ झापाटिल्ले भशेन सात-आठ हजार पानां खंचून ऋचेदांतले सरस्वतीचो सोद घेता. 'अंबीतमे देवीतमे, नदीतमे सरस्वती' एका विशाळ दर्या येदी आशिल्ली. साडेतीन हजार वर्सा पयलीं भिरांकूळ भुयकांपांत राजस्थानच्या रेवटा पोंदा गेल्ली सरस्वती पुराय भारतीय संस्कृतायेच्या आदाराचो चंद्राचो खांबो आशिल्ल्या सिंधु-सरस्वती प्रगैतिहासीक संस्कृतायेचो आत्मो. आयज धग्गर म्हणून एक सुपुल्लो व्हाळ तिच्या नांवान दाखयतात. हाक्रा पाटांतल्यान ती अरबी दर्याक मेळटाली अशें मानतात. हीच वैदीक सरस्वती न्हय. हिंदूच्या दैवतशास्त्रातली देवी सरस्वती जाली. हो चमत्कार न्हय... ज्या लोकमानसाक सरस्वती न्हयची भास विसरुंक जावंक ना त्या लोकमानसान तिची स्मृती चिरंतन दवरपाक केल्लो तो तिचो सन्मान.

आयजूय न्हयची भास वाचपी आसात. मार्क ट्वेन हांणी... 'लायफ ऑन मिसिसिपी' बरोवन मिसीसिपी न्हयक अञ्जंवर केली. मेकाँग, इरावदी, होल्मा, डन्यूब, नीस, थेस्स, व्होल्ट्या, अॅमेझॉन, एकेक न्हय पळेत, वाचत, समजत वच्चे - दोळ्यां मुखार दिसता तो मनशाचेच संस्कृतायेचो भोवरुपी चेरो.

न्हय समजुपाक प्रत्यक्ष अणभव जाय. न्हय समजुपी न्हय नागडी पळेता. तशी ती संमीक नागडीच आसता. पूण मनीस बांद बी घालून तिका मनशाचावपाक सोदता. न्हय समजुपी तिचो बहुआयामी सोद घेता, वेघ घेता... न्हयचो सोद हो तसो अनादी सोद. तसो तो स्वतःचोच सोद आसता... न्हय बहुरुपी... न्हय म्हब्यार बदल. सातत्य दवरन्यू बदल...

तायग्रीस आनी युरोपीसच्याच देगांत मेसोपोटेमियन संस्कृतायेन मूळ कित्याक धरलें? सीरदर्या - अमुदर्या, ऑक्सस, सिंधु, नाइल, यांगत्से, ब्रह्मपुत्रा, मिसिसिपी-मिसुरी, झांबेझी, नायजर हांगा कसली संस्कृताय उदेली. अद्वैतमल्ल बर्मनान बंगालीत तिस्ता एक नदीम नाम काढबरी बरोवन तिस्ता न्हय अजरंवर केली... गोपाळ निळकंठ दांडेकर ह्या व्हड रुशीतुल्य मराठी साहित्यकारान तर नर्मदा न्हयक आपले आत्मकथें व्हड स्थान दिलां. समिक्षकांनी म्हाकाव्याच्या पांवळ्यार व्हरुन दवरिल्ली रशियेतल्या कझाक लोक समुहा वेली मिखायल शोलोखोवची अऱ्ड क्वाइट फ्लोज द डॅन ही १९३४ सालांतली काढबरी म्हब्यार न्हयची भास कशी समजप ताचो सर्जनशील बरोवप्यां खातीर घालून दिल्लो एक वस्तुनिश्ठ पाठ म्हणू येता. न्हय साहित्यकाराच्या रगातांत एकदा भितर सरली की कसली निर्मिती जाता तें महाबळेश्वर सैलांची काळी गंगा ही सुपुल्ली पूण

नकसूट नवलिका दाखोवन दिता...

न्हय - एक सैमीक वेवस्था

'लोटीक' म्हणजे उदकाचे व्हांवते सैमीक वेवस्थेत (इकोसिस्टीम) न्हयो आसपावतात. न्हयांचेय एक सैमीक चक्र आसता. ह्याच चक्राची भूल न्हय सोदतल्याचेर पडटा... न्हय सासणाची सुंदर उरची, तिचीं देगणां सोबितुच आसचीं, तिचेर कसलेच अत्याचार जावचे न्हय म्हणून न्हयचो सोद घेवपी सदांकाळ जागरूक आसता.

पंचनदांचे वेद आनीक वेद

वैदीक साहित्याची निर्मिती पांच वैदीक न्हयांच्याच देगणांत जाली. कांय रचणुको (ऋचा) सरस्वती - सिंधुच्याय देगणांत जाल्यो. बियास, रावी, सतलज, चिनाब, झेलम ह्यों पंजाबांतल्यो पांच पवित्र न्हयो. न्हयांचे सानिध्य आसले बगर वेदांची निर्मिती जावापाची काय? ... न्हयां भितर वैदिकांक अशी एक उर्जा उत्सूर्त मेळळी जी घडये हिमालयांत जावं दर्याचेर मेळळी नाशिल्ली. वेद अपौरुषेय न्हयच न्हय. वेदांक आमी न्हयों पासून जाल्ले अशें म्हब्यार कांयच अतिताय जावची ना. न्हयांच्या देगणांत, तो प्रवाह पळयत वेदकल्यानी गृढ चिंतन केलें. तांणी त्या प्रवाहाचेर चित्त थीर, एकाग्र करून प्रातिल्लो वेद म्हब्यारुच आयचे आपचे वेद.

...भारतीय लोकमानसान न्हयांक 'लोकमाता' मानल्यो... गंगेच्या उदकाचो थेंबो मरचे पयलीं ताव्यार पडप म्हब्यार एके तरेचो पुनर्जलम मेळप अशें समजुपांत धन्यताय मानली. गंगाच कित्याक? हावी जाप तितली सोंपी न्हय. झेलांत घटट जाल्लें गंगोत्री हे हिमन्हयेचे उदक थेंब्या थेंब्यान गव्हून एक बारीक धार जल्माक येता... ही धार अलकनंदा पावतकीच एक व्हड न्हय जाता. बंगालच्या उपसागराक मेळातासर हेच धारेन कितलेंसेंच सोंशिल्लें, व्हांवत हाडिल्लें, पीटांत घेतिल्लें आसता. आकांताचे उंचाये वेल्यान सक्यल देवन जे नमळायेन बनारसाक गंगा व्हांवता ती पळोवन लोक नतमस्तक जायत रावले. तांकां दिश्टावो जालो - आमी म्हब्यार ही गंगा. गंगा, म्हब्यार आमी, आमी सगळेच गांगेय. ह्याच अर्थान गंगा महाभारतांत अवरता. गंगा न्हय उरना. ती आमचे जिंजीची एक घटक जाता. म्हणून जांणी जलमात केन्ना गंगा पळोवंक ना तांकांय मरतना गंगाजल जाय जाय दिसता. तो थेंबो ताव्यार पडप म्हब्यार मातयेतलो जीव मातयेक लागप. ब्रह्मांडांतले काळ्रुपी न्हयेत जिविताची न्हय विसर्जीत जावप.

अशे तरेन सर्वार्थान भारतीय लोकमानस न्हयां कडेन एकरूप जायत आयलां. हेच फाटभुंयेचेर प्रा.प्रकाश पर्येकाराचे कलाकृती कडेन पळोवंक जाय. रुदार्थान हो लेखसंग्रह. पयलीं दर सप्तकाक उजवाडाक आयिल्ल्या लेखांचें संकलन. पूण ह्या संग्रहांत-संकलनांतूय एक सेंद्रीय सुत्र आसा, एक व्हांवती मेकळीक आसा. एक कथासुत्र, बीज आसा, एका महाकाव्याचो सर्ग आसा, ना म्हब्यार, नमळायेन घाल्लें एक आदीम, गाराणे आसा. अशा संग्रह संकलनाचें सेंद्रीय सुत्र सांपडटा तेना तें सादें पुस्तक, ग्रंथ उरना. ती एक नकसूट कलाकृती जाता...

म्हादय ते मांडवी

दर्याचे पातळे सावन १४० मिटस उंचायेचेर कर्नाटकाच्या बेळगांव जिल्ह्यांतल्या खानापूर तालुक्यांत सोनसागराचे ईशान्येक १० कि.मी. अंतराचेर जांबोटी घाटांत म्हादयचो उगम जाता. उगमा सावन पयले पांच कि.मि. म्हादय नैऋत्य दिशेक व्हांवता. उरिल्लो प्रवास अस्तमतेचे दिकेन पणजे मेरेन ८२ कि.मि.चो. म्हादयचो ३५ कि.मि. प्रवास कर्नाटकांतलो तर ५२ कि.मी. गोंयांतलो.

म्हादयच्यो कर्नाटकांतल्यो तीन उपन्हंयो म्हव्यार बैल नदी, कोटणी नदी आनी भंडुरा नालो. सुर्ला/नामोडेंची न्हंय, राडा, दिवचल, म्हापसा आनी खांडेपार / दुधसागर न्हंय हयो गोंयांतल्यो मांडवी/ म्हादयच्यो मुखेल उपन्हंयो. कुंभराजुंबेच्या कालव्याक लागून मांडवी जुवारीक जोडल्या... एन.आय.ओ. चे शास्त्रज्ञ हे जोडवेवस्थेक 'मांडवी-जुवारी खाडी संकूल' म्हणाटा.

पुराय गोंय राज्यांतलो ४२.८% वाठार म्हादय/ मांडवीच्या देणांत सामाविल्ल्यान, राज्यांत जितलोय पावस पडता तें सगळे उदक पोटांत रिचोवन, खळखळावन व्हांवपी म्हादय एक म्हत्वाची यंत्रणा जाता.

हे न्हंयचे म्हत्व कल्लिल्यानूच गोंयांतल्या स तालुक्यांतल्या १९४ गांवांची रचणूक हया देणांत जाली. हया गांवांत १४ हजार हॅक्टर सुपीक जमीन आसा.

दछुवनचो सडो ६३ ते ६५ दशलक्ष वर्सा पयलीं लाव्हा. घट जावन तयार जाल्लो. ताचे उपरांत अस्तंत घाट सह्याद्रीच्या दोंगरांची माळ तयार जाल्ली. हचो अर्थ, म्हादयचो जलमूऱ्य उणोच ५० ते ६० दशलक्ष वर्सा पयलींचो. भूरभास्त्रज्ञ म्हणाटत, गोंयांत पावतकूच धुंयकांपाच्या तडाख्याक लागून तिचो प्रवाह वांकडो तिकडो जालो.

'फातरांची शिल्पचित्रां' अशें एक प्रकरण ग्रंथांत आसा. हीं शिल्पचित्रां म्हादयन किंते भोगलां ताच्यो कुरवो. 'फातर लोकमानसांतले आनी दोंगर पालसांतले' हया प्रकरणांतल्यान म्हादयचे उत्पाती उत्पत्तीचो पुरावो सांपडता. म्हादयच्या देणांतले पाशाण उणेच ५५ ते ६० कोटी वर्सा पयलींचे हें सिद्ध जाला. हया फातरां वेल्यान म्हादय व्हांवक लागली. तिच्या ५ ते ६ कोटी वर्सांच्या प्रवाहान शिल्पचित्रां कोरांतलीं. हया मनभुलायण्या चित्रांनी प्रकाशाचेय मन भुलयले. म्हादयच्या प्रवाहांतले, तडी वेले, देणांतले तरेकवार पाशाण आपली काणी ताका सांगताले. या ग्रंथांतलीं फातरांची छायाचित्रां आपचे कडेनूय उल्यतात... म्हादयच्या पाशाणांनी बारीकसाणेन सोदल्यार प्राचीन जीवाशमां, फातर जाल्लो जीव बी मेळ्टले हातूत म्हाका दुबाव ना.

म्हादयच्या प्रवाहा बरोबर प्रकाशान जो प्रवास केलो तातूंतल्यान ताणे कितल्याशाच नव्या प्रस्नांक हात घाला... म्हादयच्या पोटांत बरीच गुपितां आसात, आनी हया ग्रंथाक लागून तांचो सोद घेवन रहस्यभेद करपाच्या कामाक नेट येतलो. इतलीं गुपितां घेवन व्हांवपी म्हादय गोंयचीच न्हय तर न्हंयांचीच आदिमाता म्हणूक जाता.

गजलक्ष्मी-म्हादय-मालव गणराज्य

जंय न्हंय थंय संस्कृताय आसताच आसता. हया ग्रंथांतल्या 'लोकमानसांतली म्हादय', 'म्हादय देगणांतले लोकउत्सव', 'म्हादयच्या तिरा वयर्ली देवथळां' हया प्रकरणां वेल्यान म्हादयची म्हणून एक खाशेली संस्कृताय कदीम काळार निर्माण जाल्ली अशें दिसता. हे संस्कृतायेच्या गिरेस्तकायांचो पुरावो 'पुरण शेत' हया प्रकरणा वेल्यान मेळ्टा.

पुरातत्वशास्त्रज्ञांच्या अदमासा प्रमाण अस्तंत भारतांत ३५०० वर्सा पयलीं शेती सुरू जाली. पूर्ण गोंयांत ती संगल्यांत पयलीं सुरू केली ती पुरणी लावपी शेतकारांनी - पुरणीकारांनी... पुरणशेतांची पुराय म्हायती प्रकाशान गोंयच्या इतिहासांत पथलेच फावट दिल्या. 'पुरण' हे 'पूरणन्न- पूर्ण + अन' हया शब्दा वेल्यान आयिल्लें उतर आसू येता. 'पूर' हाचो अर्थ शार, नगर असोय जाता. इंद्राक ऋवेदांत 'पुरंदर' म्हळा. दोंगराळ भागाक लागून सत्तरींत पिकाळ जमीन उणी. आयचे परस शतपटीन प्राचीन काळार पुरणी आसतल्यो. अन्नाची, तांदळाची 'पुरवण' करपी म्हव्यार 'पूरणी' असोय सादो अर्थ काढूक जाता. पुरणी करतल्यांनीच गजलक्ष्मीच्यो मुर्ती, शिल्पां उबीं केल्ली दिसतात. म्हादयच्या देणांतलीं सगळींच गजलक्ष्मीचीं शिल्पां म्हव्यार खुदद म्हादयचेच मुर्तीरूप अशें म्हजे मत हो ग्रंथ वाच्वे उपरांत जाले. कमळाचेर बशिल्ली देवता ही भूदेवी न्हय तर म्हादय. तिच्या मस्तकाकार अभिशेक करपी हत्ती म्हव्यार पावसाची मोसमी कुपां...

म्हादयच्या देणांतूच सातवाहन काळांत एक गणराज्य आशिल्ले. मौर्य काळार गणराज्याची प्रथा आशिल्ली. दक्षिणेत ती कायम उरिल्ली आसूक जाय... अशेंच एक गणराज्य कोल्हापूरचे कुराज आनीक चिताकुल कारवारचे चुटुज हांचे मदीं आशिल्ले. तांचे शिमेरूच हळवीचें प्राचीन कदंब घराणे आशिल्ल्यान कदंबांक हया गणराज्याची नसाय जाताली अशें दिसता. सत्तरी-खानापूर आनी बेळगांव जिल्ल्यांचो काय वाठार हया 'मालव' गणराज्यांत आसपावतालो. गोंय कदंबांनी हया गणराज्याचो नाश करून 'मालवमारी' हो किताब घेतिल्लो... सह्याद्रीचे कुशीतल्या असोय हया मालव गणराज्याचो उल्लेख येता. भीमगड हया मालवांनीच बांदिल्लो आसतलो. सत्तरींतलो माळोली/ माळवली गांव, खानापूरांतलो मानगांव - मालव गणराज्याच्या अस्तित्वाची साक्ष दितात. गजलक्ष्मीपुजन हेव्यूय हया मालव गणराज्याचेच. मालव गणराज्य ही म्हादय देणांतली खाशेली संस्कृताय आशिल्ली. तिचें अस्तित्व एक हजार वर्सा पयलीं सोपले. पूर्ण हया ग्रंथांत म्हादयची गणराज्य परंपरा पाना पानाचेर दिसता.

जनुकीय आनी पुरातत्वीय संशोधन प्रमाण आफ्रिका खंडांतल्यान भायर सरून आदिमानवान दर्याचे देगे वेल्यान न्हंयांच्या देणांतल्यान भोव कश्टान वाट काडीत भारतीय उपखंडांत प्रवेश केलो. डॉ. पण्यु हांच्या हालींच्या संशोधनाप्रमाण आदिमानवाचे भारतांतले अस्तित्व उणेच १५ लाख वर्सा पयलींचे... म्हादयचे उदेत शिमे वेल्लो घटप्रभा - मलप्रभा न्हंयो पयलीं सह्याद्रीच्या देणांत पावल घालपी

आदिमानवान पठ्यत्थ्यो. हया नंयांच्या कांठार आदिमानवाचीं पाशाणी शस्त्रां आवतां सापडल्यांत. [हे आदिमानव] म्हादयच्या देगणांत देवलो केन्ना ते म्हादयच्या देगणांतले ताचे प्राचीन वसणुकेचो अनी हथयारांचो सोद घेतले शिवाय कळवै ना. पूण शिगांब, कुळे हया जुवारीच्या देगणांतल्या गांवांर्ही जीं शस्त्रा-अँशुलियन हाताकुराडी सांपडल्यात ताचे वेल्यान उर्णेच एक लाख वर्सा पयलीं आदिमानव गोंयच्या नंयांच्या कांठार पावलो असो अदमास बांदू येता.

हया ग्रंथाच्या पयल्याच प्रकरणांत म्हादय नंयचो भुगोल आयला. म्हादय नंयच्या जलस्रोतांचो (हायझोग्राफी) भुगोल पठेल्यार आदिमानवाक खंय खंय वस्ती करीनशी दिसली आसतली ताचे अदमास येता... म्हादयच्या देगणांतूच कृष्णापुरा लार्गी भीगड हे सुवातेर ज्यो चुन्याच्या फातरांतल्यो होंवऱ्यो आंसात थंयच आदिमानवान आपलें ठाणे मांडिल्यां. म्हादयच्या प्रवाहाक लागुनूय जंय जंय फातर झारून होंवऱ्यो तयार जाल्यात थंय गिमाच्या दिसांनी आदिमानव आलाशिरो घेतालो.

पुरातत्वीय नदरेतल्यानूच न्हय तर भूगर्भशास्त्रीय इतिहासाचे नदरेनूय हया ग्रंथांतलीं कांय प्रकरणां खूब म्हत्वाचीं आसात. लेखकाक चित्र-विचित्र रंगांच्या, आकारांच्या पाशाणांची खूब आवड. म्हादयच्या देगणांची परिक्रमा करतना ताका पाशाणांतल्या सौंदर्याची, सौशठवाची साक्षात्कार जालो. 'प्रवाहांतलीं शिल्पचित्र' म्हव्यार एक भूगर्भशास्त्रीय इतिहासाची झलक...

म्हादयचो जल्य अस्तंत घाट जलमुचे पयलींचो. उण्याच ६५ लाख वर्सा पयलींचो. पूण म्हादयच्या देगणांतले पाशाण २ ते ३ अब्ज वर्सा पयलींचे. लेखकान वर्णन केलां ते एकेक शिल्पचित्र म्हव्यार एक 'कालकुपी' 'घयम कॅप्सूल' कशें. तातूंत हवामानांतल्या बदलांची माहिती लिपल्या. गिम्यांचे चुंबकीय क्षेत्र कशें बदललें ताचें गुपीत आसा. भुयकांपान जाल्या उलथापात्रांची नोंद लिपल्या...

आपल्या पोटा पोंदा नश्त जावन गेल्ल्या प्राचीन दर्याची कळू, हाडां, अवशेश घालून, त्या मङ्ग्या वेल्यान व्हांवपी म्हादयचें जिते - जागें वर्णन हया ग्रंथाच्या पाना पानाचेर मेळटा.

एक म्हादय दिसता, थंय आदिमानव येवचे पयलींची. सामकी तरणी, अक्राळ - विक्राळ. ग्रंथाच्या सातव्या प्रकरणांत रानाचें वर्णन आयलां. अशीं रानां रामायण, महाभारत काळांत आशिलर्ली. पूण हें आयचें रान, मनशांनी पांया पोंदा घाल्लें, विडिल्लें, माडिल्लें रान.

दुसरी म्हादय दिसता. देगणांत मनीसवसती आयले उपरांतची. मनशांच्यो वसणुको आयल्यो, शेतां आयलीं. गोरवां पोसप आयलें. नुस्तेमारी आयली. धर्म, चालीरिती आयल्यो. लोकवेद आयलो. ही म्हादय ग्रंथांत दिसता ती 'लोकांची म्हादय'!

एक म्हादय सैमाची. विरक्त, कसलींच कोणाचीच पवी नाशिल्ली. सैमीक म्हादय. तिचेर आयजवेर कसलोंच बांद ना, बंधन ना.

दुसरी म्हादय लोकांची. तांची सैमीक आवय. तांकां पोसपी. अन्न दिवपी. तान भागोवपी. हया ग्रंथांत म्हादयच्या सैमीक आनी लोकधात्रीक म्हादय बरोबरच म्हादयचें आनीक एक रूप दिसता - गिन्यानजनक म्हादय.

हया पुस्तकाच्या बाविसूय प्रकरणांतल्यान लेखक दाखोवन दिता - म्हादय हो फक्त एक उदकाचो स्रोत न्हय, म्हादय एक नंयच न्हय - म्हादय निखटो एक प्रवाह न्हय, तर म्हादय आसा गिन्यानाचो, पारंपारीक गिन्यानाचो, एक स्रोत... म्हादयचे तडी वेली लोकजीण, पुरणेती, पारंपारीक बांद, माशे मारपाची पारंपारीक पददत. म्हादय देगणांतले लोक उत्सव, म्हादयच्या तिरा वेलीं देवथळा हया प्रकरणांतल्यान पारंपारीक गिन्यानाचो दिश्टावो जाता.

हें सगळे म्हादयच्या देगणांत पांय रोवन उबे आशिल्ल्या आदिमानवाक कृष्णेच्या देगणांतल्यान देवले उपरांत हजारांनी वर्सा काढटकरूच शक्य जाले. गोंयांत नेपिटो वंशाचे वसाहतकार येवन पायुआ न्यू गिनी मेरेन पावले. तांचे फाटल्यान आँस्ट्रीक वंशाचे मनीस गोंयांत स्थायीक जाले. भूमध्य सागराच्या देगणांतल्यान द्रविडियन्स आयले. सगळ्यांत निमणे इंडो-युरोपियन्स, जांकां काल-परय मेरेन 'आर्य' म्हणताले ते संस्कृत भाशीक लोक पावले.

हया प्रत्येक लोकसमुहाक, अल्प/दीर्घकाळ वसणूक केल्ल्या वसाहतकारांक म्हादयचें कसलें दर्शन जालां आसतलें काय?

हया प्रस्नाचें एकूच अरें मुदयेतीक उत्तर ना. पूण जाप सोदतलो जाल्यार वाचतल्याच्या मेंदवाक खुबशी खावड हया ग्रंथांत मेळटा. एके नदरेन हो ग्रंथ म्हादयचो मानववंशशास्त्रीय इतिहास्य जाला. हया ग्रंथांचीं कांय देखदिणों वैशिष्ट्यां आसात. तांका लागून खंयचंय भारेंत तो अणकारीत जालो तरी तातूंतल्य गिन्यानाची संपूर्कतात्या उणी जावपाची ना. खंयचीय नंय, तिचो प्रवाह, देगण-नकाशे, फोटो, चित्रपटांत पळोवप आनी स्वतः तो वाटार माडोवन, चलून, भोवन अणभवप हातूंत जो फरक आसा तो 'ग्रावंड टूथिंग'चो फरक हया ग्रंथांत आसा...

'म्हादयच्या देगणांतले वजजे' हे प्रकरण म्हव्यार एक लघुनिबंध, म्हव्यार एक प्रवासवर्णन जालां. हया प्रकरणांतली वजज्यांची माहिती पयलेच फावट इतल्या वारीक वारीक तपशिला सयत वाचप्यां मुख्य येता. ग्रंथांतल्या प्रत्येक प्रकरणांत त्या त्या थळांचे फोटो आशिल्ल्यान तपशिलाक आनीक आधार आनी खोलाय मेळटा.

गोंयांतल्याच न्हय तर भारतांतल्या खंयच्याच नंयांच्या पात्रांतल्या कोंडीचेर व्हडलेंशे ब्रप जाल्लेन ना. जें जालां तें कथा-कांदबन्यांनी. 'म्हादय नंयच्यो कोंडी' हें प्रकरण म्हणून वेगळे थारता... म्हादयच्या कोंडीचेर २० पानां बरोवप - तिंवृत्य सामकी समरसून, सिनेमेटोग्राफिक शैलीन म्हव्यार लेखकाच्या कसदार शैलीशास्त्राची गवाच.

'हायझोलांजिकल सायकल', म्हव्यार जलचक्र... म्हादयक उदकांची पुरवण कशी जाता हाचो सोद घेतना लेखक म्हादयच्या

जलचक्राचेर बरयता. 'पावस देगणांतलो, पावस रानांतलो' हें पांचवें प्रकरण काव्यमय तशें चित्रमयूय जाला. तातूंतर्ली पावसाची वर्णना वाचून आंगार कांटो फुलता... पावस म्हळ्यार हुंवार बुडटी, आयलीच. हुंवार म्हळ्यार म्हादयचो रुद्रावतार. एक जलतांडवनृत्य. पूण हुंवार जशे वायट, तशे गरजेचे. हुंवार न्हयचो तळ धवळून काडटा. हुंवार पिकाळ चिकोल हाडून जळा-थळार वोता. हुंवार न्हयचे जिणेच्या चक्राकूय गरजेचो. हुंवाराचें हें दर्शन घेवपाक ग्रंथाचें सर्वे प्रकरण वाच्ये. ह्या अँक्षण ठेंकड प्रकरणांत हुंवाराचो अदमास घेवपी जाणृत्यांच्या तोंडातल्यान उतरां येतात. तशीच नेणृत्यांच्या तोंडातल्यान, पणजी बुडटकूच फाल्या येवकं शकतात.

२०१० हें वर्स आंतरराष्ट्रीय जैवीक संपदा वर्स आशिल्ले. म्हादयचें देण सह्याद्रीचे माळेत येता. सह्याद्री म्हळ्यार अस्तंत घाट. वैश्वीक पांडित्यार अभ्यास जाल्ली जैवीक वेवस्था. म्हादयच्या देणांतल्या रानांचे ग्रंथांतलें साधतवें प्रकरण बरयला. तातूंत खूब नवें गिन्यान आसा. ह्या प्रकरणाचे जोडीक 'म्हादयचे तडी वयली वनसंपत', आनी सतरावें 'माशे मारपाची पारंपारिक पद्धत' हें प्रकरण... व्हड व्हड जीवशास्त्रांक अजाप करपी अश्यो माशे धरपाच्यो पद्धती लेखकान दिल्यात. तशेंच, ते खातीर वापरांत येवपी साधनांचे फोटो दिल्यात. हातूंतले 'कूळ' नांवाचें साधन तर आफ्रिकेतूय वापरांत आसा. हाचे वेल्यान म्हादयच्या देणांत कदीम काळार नेप्रिटो वंशाचे वसाहतकार आशिल्ल्याची गवाय मेळटा. ह्या नेप्रिटों कडमून (जांकों खांप्री / हापरी म्हणिटात) थळावे लोक प्राचीन काळार हें साधन तयार करूक शिकले आसतले.

इथनोइकिथ्यांलॉजी (लोकमस्त्यशास्त्र) हो मानववंशशास्त्रांतलो. क्षेत्रीय अभ्यासाचो एक आव्हानात्मक विभाग. ह्या विभागांत लेखकान सतरावें प्रकरण बरोबर पावल दवरला...

ग्रंथ कांय कोश?

हो ग्रंथ, काय क्षेत्रीय अभ्यासाचेर आदारिल्लो, म्हादयच्या देणांतले अणभव घेतिल्या प्रकाशाचो म्हादय वेलो गिन्यानकोश असो प्रस्त म्हाका पडलो.

हातूंत किंतो ना? एकेक प्रकरण म्हळ्यार सामके समरसून बरयिल्ले कथानक कशें. एकेच न्हयचेर ४०६ पानांचो असलो ग्रंथ एकेय भारतीय भाशेंत आशिल्ल्याचो उगडास जायना. ...पूण कांय हरकत ना... हो ग्रंथ हेरे भारतीय भाशांनीच न्हय तर इंग्लीश, स्पॅनीश, पोर्तुगीज, फ्रेंच भासांनी पावतलो हातूंत म्हाका मातूय दुबाव ना. ग्लोबलायझेशन आनी इंसेजीकरणाच्या आयच्या युगांत जे फक्त विदेशी भासांनीच संदर्भ सोदपाक हातपायं धोडायतात त्या. आंग्ल केंद्रीतवर्गाक झक मारत फाल्यां हो ग्रंथ हातांत धरचोच पडल्लो. हे करणेंत कोंकणी भाशेचे एक नवें जैत आसतलें. कोंकणीतली जिती, सुंदर उत्तरावळ ह्या ग्रंथाच्या दरेका पानार मेळटा. ती वाचून काळीज खोशयेन भरून येता. हो ग्रंथ कोणा खातीर? कोंकणीचेर,

गोंयचेर, न्हयांचेर, सैमाचेर, सह्याद्रीचेर, संस्कृतीचेर, साद्या गुंडच्यां-फातरांचेर मोग करपी सगळ्यां खातीर.

हो ग्रंथ आसा जाणृत्यां-आनीक नेण्ट्यां खातीर. साहित्यीक, वैज्ञानीक, कलाकार, प्रवासी, पर्यटकां खातीर. हो ग्रंथ आपल्या पोटांतूच ताचें भविष्य घेवन् आयला. एक पर्जळीत फुडार. क्षेत्रीय अभ्यासाक, सुक्षीम निरिक्षणान, लोकमानसा कडेन संवाद करून घेतिल्या अणभवांची जोड दिवन ग्रंथ कशे बरोबरचे, आनी खासा करून संवसारांतल्या १२५ भासांनी सामावपी गिरेस्त कोंकणी भाशेंत कशें बरोबरचे हाची देख दिवपी हो एक प्रा. प्रकाश पर्येकाराचो विचारयज्ज, आत्मसोद आनी सैमबोध.

हो ग्रंथ वाचून सोंपयले उपरांत गोंयकारांक तांचें गोंयकारपण, स्वत्व, अस्मिताय सांडून, सोंडून गेल्ली आसल्यार ती परती मेळटली.

हो ग्रंथ निश्चीत हेरे भासांनी पावतलोच. जे जे लोक, तज, संस्था न्हयांचो हुस्को घेवन बसल्यात तांचे मेरेन कोंकणीच्या पोरसांत फुलिल्या ह्या हात्याचो, अपूप मुरंगांचो दैवी परमळ पावतलोच पावतलो. ह्या ग्रंथांतले लोकजिणेचो दिशावो जालें जग खोशयेन भुल्लसून वतलें. ह्या एकाच ग्रंथान प्रा. प्रकाश पर्येकार कोंकणीक, गोंयाक, म्हादयक संवसारभर नामना मेळोवन दिलतो.

हें अशें जातलें, जावंकूच जाय. हें म्हादयून म्हाका कानांत सांगता. हो ग्रंथ उजवाडा हाडून गोंय सरकारान केल्ले काम फुडाराक भांगराच्या अक्षरांनी बरोबर दवरचे पडल्ले. हजारांनी वर्सा नागाळेची न्हय, ताळगांवची न्हय म्हणून पिळाय्यान पिळाय्यो ज्या मांडवी न्हयच्या फांट्याक वळखात त्या फांट्याक सांतीनेझळची खाडी म्हणन्ची, नालो काय गटार म्हणिचे असले आयचे आमचे वादाचे विशय.

गोंयांतल्यो न्हयो प्रदुशीत जाल्यात. तांचो अंतःकाळ चड पयसा ना. अशा वेळार हो ग्रंथ एक दैवी 'आकाशवाणी' कशी थारू. गोंयच्यो न्हयो आमच्यो रगताचो शिरो. म्हादय तर धोंड-शीर.

म्हादय जागली तर आमी जियेतले. तिचें संरक्षण, रक्षण, पुनर्जीवन आतां म्हादयच्या पुतांच्या हातांत आसा.

ही 'महादेवी', ही 'म्हादय', ही लोकमाता आपलो प्रसाद ह्या ग्रंथा वर्वीं सगळ्या समाजाक वांट्या अशें हांव मानतां आनी निमणे कडेन मागतां.

'उ० श्री म्हादये पाव'

'उ० श्री गजलक्ष्मी पाव'

'उ० श्री सांतेरी पाव'

'गोंयचे, समेस्तांचे बरें जावं म्हण'

(संपर्क: ०९४२३८८९६२९)

(म्हादय: काळजांतल्यान कागदार हो प्रकाश पर्येकार हांचो ग्रंथ गोंय राज्याच्या कला आनी संस्कृती संचालनालयान हालींच उजवाडा हाडला. ताची वळख घडोवी प्रस्तावनेतलो हो वेंचीक वांटो)
